

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 26 april 2012

Mål nr

Ö 2733-11

KLAGANDE

MJ

MOTPART

Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

SAKEN

Ersättning till offentlig försvarare

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut i dom 2011-05-12 i mål B 2587-11

Dok.Id 66312

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MJ har yrkat att Högsta domstolen ska helt bifalla hans yrkande i hovrätten om ersättning av allmänna medel för tidsspillan och utlägg.

Justitiekanslern har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL

Frågan i Högsta domstolen

1. MJ driver verksamhet som advokat med kontor i Göteborg. I det nu aktuella fallet har Stockholms tingsrätt utsett honom till offentlig försvarare i ett mål om grov misshandel m.m. När målet avgjordes vid tingsrätten fick han ersättning av allmänna medel även för sådan tidsspillan och sådana utlägg som hängde samman med att han har sin verksamhet i Göteborg. Brottmålet har prövats också av Svea hovrätt. I hovrätten ansågs det emellertid att MJ inte hade rätt till någon ersättning för de merkostnader som hade uppstått där genom att han har sin verksamhet i Göteborg. Frågan i Högsta domstolen är om MJ ska tillerkännas ersättning för merkostnaderna i hovrätten.

Rättsliga utgångspunkter

2. Ersättning till en offentlig försvarare får endast om det finns särskilda skäl avse de merkostnader för tidspillan och utlägg som har uppstått på grund av att han eller hon har sin verksamhet långt ifrån den ort där domstolen är belägen. På begäran av den misstänkte eller den föreslagna offentlige försvararen ska förhandsbesked lämnas i frågan om sådana merkostnader omfattas av rätten till ersättning. Som ett undantag från vad som annars gäller, får en offentlig försvarare på en ort långt från domstolen förbehålla sig och ta emot skälig ersättning av den misstänkte för tidspillan och utlägg som inte omfattas av försvararens rätt till ersättning av allmänna medel. (Se 21 kap. 10 § fjärde och femte styckena rättegångsbalken; jfr de motsvarande reglerna i 26 §, 27 § andra stycket och 29 § rättshjälpslagen, 1996:1619.)

3. Det är i beslutet om ersättning till den offentlige försvararen som domstolen har att ta hänsyn till de begränsningar som gäller för statens kostnadsansvar. Däremot ska kostnaderna inte påverka beslutet om vem som ska utses till offentlig försvarare (prop. 2008/09:232 s. 18 och 21 f.). Detta innebär en ändring av vad som gällde tidigare. Då skulle domstolen redan vid sitt förordnande väga in den merkostnad som kunde bli följd av att den offentlige försvararen var verksam på en annan ort. Domstolen kunde därför avvika från den misstänktes förslag till offentlig försvarare, bl.a. när det skulle föra med sig avsevärt ökade kostnader att anlita henne eller honom. När domstolen väl utsåg en offentlig försvarare från en annan ort, var det emellertid klart att skälig ersättning skulle betalas också för merkostnader som detta kunde leda till.

4. Ett syfte med de nya reglerna är att det ska finnas ett större utrymme än tidigare att ta hänsyn till den misstänktes val av offentlig försvarare. Samtidigt skulle de ekonomiska konsekvenserna av reglerna kunna bli svåra att förutse för den misstänkte eller försvararen, om det under uppdragets gång var oklart i vilken utsträckning merkostnaderna skulle betalas av allmänna medel. Mot den bakgrunden infördes möjligheten att få ett förhandsbesked. Genom ett sådant besked ska den misstänkte och den föreslagna offentlige försvararen kunna bedöma de ekonomiska förutsättningarna för ett uppdrag. När någon av dem begär ett besked före domstolens förordnande, vilket framstår som det naturliga, kan den föreslagna offentlige försvararen med ledning av beskedet avgöra om han eller hon kan ta på sig uppdraget (a. prop. s. 18, 24 och 32).

5. Förhandsbeskedet ska alltså göra det möjligt för den misstänkte och för den (föreslagna) offentlige försvararen att förutse om ersättningen av allmänna medel kommer att omfatta merkostnaderna. Ett positivt förhandsbesked är därför bindande vid den efterföljande prövningen av försvararens anspråk på ersättning (a. prop. s. 25). Domstolens slutliga prövning av vad som utgör skälig ersättning för uppdraget ska i sådana fall göras med den utgångspunkten att den offentlige försvararen har rätt till ersättning för de merkostnader som det långa avståndet mellan verksamhetsorten och domstolsorten för med sig. Det bör nämnas i sammanhanget att förhandsbesked kan överklagas på samma sätt som andra ersättningsbeslut, inte bara av den misstänkte och den (föreslagna) offentlige försvararen utan också av Justitiekanslern. Mot bakgrund av förhandsbeskedets syfte och utformning måste därför ett positivt besked anses vara bindande också vid den slutliga prövningen av ersättningen i högre rätt, om uppdraget som offentlig försvarare består där.

6. Möjligheten att begära förhandsbesked är den av lagstiftaren anvisade vägen för den misstänkte och den (föreslagna) offentlige försvararen att få ett

för försvararuppdraget bindande besked om ersättning för merkostnaderna. Förhandsbeskedet bör uppfattas som ett avgränsat undantag från huvudregeln att varje instans prövar vilken ersättning den offentlige försvararen ska få för arbete, tidsspillan och utlägg där. Domstolens beslut om ersättning för merkostnader bör alltså inte binda högre rätt när det inte finns något positivt förhandsbesked. Högre rätts prövning ska därför i sådana fall innefatta ett ställningstagande i frågan om det finns särskilda skäl att låta merkostnaderna där betalas av allmänna medel.

Bedömningen i detta fall

7. Tingsrätten har inte lämnat något bindande förhandsbesked som ger MJ rätt till ersättning för den tidsspillan eller de utlägg som har uppstått genom att hans verksamhet bedrivs långt från domstolsorten. Något förhandsbesked hade heller inte begärts. Att tingsrätten biföll hans yrkande om ersättning också i denna del är en annan sak. Det har därför varit en uppgift för hovrätten att fullt ut pröva de anspråk på ersättning som MJ framställde där.

8. Frågan är då om det vid en sådan prövning har funnits särskilda skäl att låta ersättningen omfatta merkostnaderna i hovrätten. Lagtexten i 21 kap. 10 § fjärde stycket rättegångsbalken lämnar inte någon ledning om vilka skäl som kan läggas till grund för ett avsteg från huvudregeln att merkostnaderna inte ersätts av allmänna medel. Innebörden av de nya reglerna är dock tydligen att statens ansvar för kostnaderna ska begränsas i samma utsträckning som tidigare, med den enda skillnaden att bedömningen ska göras i ersättningsbeslutet och inte när den offentlige försvararen utses. Undantag ska göras främst i situationer där avståndet visserligen föranleder tidsspillan och utlägg i större omfattning – jämfört med den totala försvararkostnaden – men där omständigheterna i övrigt för med sig att kostnader för försvaret inte blir avse-

vårt högre än för en försvarare på närmare avstånd. Exempelvis skulle det kunna vara fråga om att det inte finns någon på domstolsorten med särskilda kunskaper på ett rättsområde av betydelse för målet eller att en föreslagen offentlig försvarare från en ort som ligger långt från domstolen redan är insatt i målet (se a. prop. s. 23 och 31 f. och NJA 2011 s. 291). Det måste dock finnas ett visst utrymme för domstolen att ta hänsyn också till andra omständigheter som har tillräcklig tyngd i det enskilda fallet.

9. MJ har åberopat bl.a. att han har haft tidigare kontakter med den person som var misstänkt i nu aktuellt fall och försvarat honom i andra mål. Dessa förhållanden kan dock inte jämföras med nyss angivna exempel, och brottmålet var inte av sådant slag att det kan motivera ett avsteg från huvudregeln att merkostnaderna inte ersätts av allmänna medel. MJ har visserligen utsetts till offentlig försvarare efter byte och i en situation där det var motiverat med en skyndsam handläggning. Det finns dock inte något stöd för att anta att han har varit förhindrad att begära ett förhandsbesked i ersättningsfrågan. Inte heller i övrigt har MJ anfört någon omständighet som utgör särskilda skäl i den nu angivna meningen.

10. Högsta domstolen anser därför i likhet med hovrätten att det inte har funnits särskilda skäl att låta ersättningen av allmänna medel omfatta de merkostnader för tidsspillan och utlägg som har uppstått på grund av att MJ har sin verksamhet i Göteborg.

11. MJ har därför rätt enbart till en skälig ersättning för sådana kostnader för tidsspillan och utlägg som skulle uppstå för en lokalt verksam försvarare. Hovrätten har beslutat att ersättning ska betalas för den tidsspillan som har föranletts av att MJ har besökt den misstänkte i häktet. Det finns inte stöd för att tillerkänna honom någon ytterligare ersättning som avser tidsspillan eller

utlägg. Överklagandet ska alltså avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Severin Blomstrand, Ann-Christine Lindeblad, Gudmund Toijer (referent), Ingemar Persson och Martin Borgeke
Föredragande justitiesekreterare: Ylva Svensson